

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ЗАГАЛЬНОЇ ОЦІНКИ У МОВЛЕННІ ПЕРСОНАЖІВ СУЧАСНОЇ
БРИТАНСЬКОЇ ДРАМИ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)

Стаття досліджує вибір драматургами лексичних засобів загальної оцінки у персонажному мовленні сучасної британської драми залежно від гендеру персонажів.

Дослідження мови як засоба, за допомогою якого здійснюється спілкування та забезпечується взаємодія людей у суспільстві, призвело до необхідності лінгвістичної інтерпретації міжособистісних стосунків. Як результат у мовознавстві виник новий напрямок дослідження – гендерна лінгвістика, що вивчає залежність функціонування мови від гендерних розбіжностей, які виявляються у процесі вербальної комунікації й зумовлені статтю індивіда. Гендер як елемент сучасної наукової моделі людини відображує соціальні, культурні й психологічні аспекти статті, тобто є комплексом соціально-культурних явищ, що співвідносяться зі статтю індивіда і відображуються у мовленні. Крім того, дослідження А.В. Кириліної, Д. Камерон, Дж. Коутс [1, 2, 3] свідчать про те, що гендер є суспільним маркером. Людина засвоює гендерні моделі комунікативної поведінки в процесі соціалізації, а суспільство відіграє у цьому процесі регулюючу роль, оскільки від людини вимагається поведінка, яка відповідає певним правилам, а саме комунікативним стереотипам. Останні впливають як на мовлення комунікантів, так і на сприйняття ними мовлення осіб протилежної статі [4]. Таким чином, гендерний аналіз покликаний виявити роль мови та мовлення у конструюванні гендера під час комунікативної взаємодії людей.

Одним із продуктивних способів дослідження проблем гендера є, на наш погляд, аналіз персонажного мовлення драматичних творів, оскільки останнє відображує погляди драматургів на гендерні особливості поведінки комунікантів у спілкуванні. Наша стаття присвячена дослідженню лексичних засобів вираження загальної оцінки у персонажному мовленні сучасної британської драми із залученням терміну вербальна поведінка. Під останньою ми розуміємо процес актуалізації й взаємодії мовних одиниць у висловлюванні для побудови прагматично коректного висловлювання.

Проблема вираження оцінки в мові знайшла відображення у низці досліджень [5; 6]. Оцінні слова мають антропоцентричну природу, вони прямо пов'язані з мовцем, і відбивають його ставлення до навколишньої дійсності, оскільки у процесі пізнання та спілкування людина не може не виражати свого відношення до предметів і явищ, які її оточують. Загальна оцінка є своєрідним аксіологічним підсумком процесу пізнання і виражає ставлення людини до світу в цілому. Критерії оцінки залежать від норм суспільства і тісно пов'язані з його стереотипами. Аксіологічна шкала, на якій базується загальна оцінка, включає два полюси "добре" – "погано". Між ними знаходяться оцінні слова, що виражають позитивну чи негативну оцінку в тій чи іншій мірі.

Дослідження охоплює мовлення персонажів обох статей у ситуації неформального міжгендерного спілкування у п'єсах британських драматургів – чоловіків і жінок. Проведений у дослідженні кількісний аналіз показує відсоткове співвідношення вживання певних лексичних одиниць у висловлюваннях персонажів певної статі до загальної кількості цих одиниць у висловлюваннях персонажів обох статей, що приймається за 100%. Вираження загальної позитивної оцінки в ситуації неформального міжгендерного спілкування більш характерне для вербальної поведінки персонажів-жінок (65% слововживань) і менш характерне для висловлювань персонажів-чоловіків (35% слововживань), що свідчить про більшу важливість позитивної оцінки у вербальній поведінці персонажів-жінок, порівняно з персонажами-чоловіками. Схильність до негативної оцінки у чоловіків і позитивної оцінки у жінок була відзначена у дослідженні на матеріалі німецької мови [7: 188].

Крім того, розбіжності спостерігаються в якісному складі оцінної лексики. В аналізованому матеріалі нами виявлено гендерні розбіжності у вживанні таких прикметників позитивної оцінки, як *sweet*, *admirable*, *lovely*, *charming*, *marvellous*, *gorgeous*, *great*, *terrific*, *nice*, *fine*, *splendid* і похідних від них прислівників. При цьому в ситуації неформального міжгендерного спілкування для вербальної поведінки персонажів-жінок, незалежно від віку, більш типове вживання таких прикметників загальної позитивної оцінки й похідних від них прислівників: *admirable* (персонажам-жінкам належить 100% усіх слововживань), *charming* (80%), *sweet* (78%), *lovely* (75%), *gorgeous* (75%), *marvellous* (67%), *nice* (65%) для характеристики предметів і явищ навколишньої дійсності. Наприклад, під час спілкування знайомих:

MARIAN. *I thought you did admirably in the circumstances* (Dryden, 1982: 8);

JOAN. *Oh yes, the Commander, I met him last night. A charming man, I thought* (Manktelow, 1979: 3);

FLEUR. *Lovely bird. It's a lovely, lovely bird* (Ayckbourn, 1983: 56);

MONICA. *And he's so nice: gorgeous in his pin-stripes last week, this week?* (Murphy, 1990: 14);

JULIE. *It's marvellous* (Bingham, 1976: 23);

LILLIAN. *Oh, you're sweet* (Hoddinott, 1979: 7).

Зазначені лексичні одиниці менш характерні для вербальної поведінки персонажів-чоловіків у неформальному міжгендерному спілкуванні, хоча вони і зустрічаються в їх висловлюваннях, що свідчить про наявність істотних розбіжностей гендерного характеру в мовній компетенції, якою драматурги наділяють персонажів. Крім того, ці одиниці використовуються драматургами обох статей, для характеристики вербальної поведінки персонажів-чоловіків: це пов'язано з тим, що при створенні мовленнєвої характеристики персонажа вирішальну роль відіграє стать персонажа, а не драматурга. Автори обох статей керуються гендерними комунікативними стереотипами, що є єдиними для певної мовної спільноти. Наприклад, у розмові подружньої пари:

KEITH. *A lovely day* (Ayckbourn, 1983: 16).

Або у бесіді коханців:

CLIFFORD. *You are sweet, Ellen* (Rayburn, 1977: 43).

З перерахованих вище лексичних одиниць прикметники *nice* і *marvellous* є найбільш характерними для вербальної поведінки персонажів-чоловіків, тоді як прикметник *charming* найменш властивий, а одиниця *admirable* не зустрічається у висловлюваннях персонажів-чоловіків взагалі. Це показує, що у британському соціумі, членами якого є драматурги, існує більш стійка асоціація вищезазначеної оцінної лексики з жіночою вербальною поведінкою. При цьому виведене відсоткове співвідношення доводить, що одиниці *nice* і *marvellous* виявляються нейтральними для вербальної поведінки персонажів-чоловіків.

Персонажами різних статей навіть при вираженні загальної позитивної оцінки у неформальній міжгендерній комунікативній взаємодії в одній парі реплік використовується різна лексика, що також відбиває стереотипні розбіжності, коли йдеться:

– про погоду:

CLIFFORD. *It's a splendid morning.*

ELLIE. *Lovely* (Rayburn, 1977: 48);

– про музику:

LINDSEY. *Mm. Lovely.*

DICKON. *It's genius* (Hastings, 1979: 25).

У міжгендерному спілкуванні позитивна чоловіча оцінка може відрізнятися більшою стриманістю, ніж жіноча:

LINDSEY. *It is charming.*

DICKON. *Perhaps it's not so bad musically* (Hastings, 1979: 3).

Крім перерахованих вище одиниць, для вираження загальної позитивної оцінки у висловлюваннях персонажів обох статей уживаються прикметники *good*, *great*, *terrific*, що відбиває гендерну нейтральність цих лексичних одиниць, що виражають загальну позитивну оцінку. Наприклад, під час спілкування знайомих персонажів:

VINCE. *Isn't this a terrific party, Cookie?* (Ayckbourn, 1983: 59);

FLEUR. *Hey, you're a terrific dancer* (Ayckbourn, 1983: 58).

Використання прикметника *splendid* характерніше для вербальної поведінки персонажів-чоловіків (яким належить 70% слововживань), хоча й зустрічається у висловлюваннях персонажів-жінок (30% слововживань):

GRAHAM. *Splendid exercise* (Rayburn, 1977: 7);

LINDSEY. *Chris – how splendid* (Hastings, 1979: 21).

Кількісний аналіз прикметників, що виражають загальну негативну оцінку, показує, що в ситуації неформального міжгендерного спілкування висловлювання персонажів-чоловіків (58% слововживань даної лексики) характеризуються більшою схильністю до вираження негативної оцінки, ніж вербальна поведінка персонажів-жінок (42% слововживань). Наведені дані свідчать про те, що в мовній картині світу персонажів-чоловіків негативна оцінка займає важливіше місце, ніж у мовній картині персонажів-жінок:

DICKON. *It's – it's ridiculous* (Hastings, 1979: 24);

LINDSEY (quietly). *It's the most horrible thing I've heard this evening* (Hastings, 1979: 24).

Якісні розбіжності у вираженні загальної негативної оцінки пов'язані зі створенням образу стриманості персонажів-жінок під час її реалізації. Наприклад, при звертанні персонажа-жінки до знайомого чоловіка:

MRS. MOORE. *Not very nice, is it, just waiting* (Manktelow, 1979: 35).

Крім того, для вираження загальної негативної оцінки у висловлюваннях персонажів-чоловіків використовується лексика зниженого стилістичного тону *bloody*, *rotten*, *sodding* (83% усіх слововживань), що не властиво вербальній поведінці персонажів-жінок. Так, у розмові подружньої пари персонаж-чоловік констатує той факт, що його магазин не є такий популярний, як супермаркет:

RAY. *Six women pass the shop, they don't stop, they're off down the supermarket for their frozen bloody mini-joints, Chinese-rotten take aways, pork-blinkin' batch shop, cod and soddin' chips...* (Davis, 1982:3).

Проведений аналіз дозволяє припустити, що для вираження загальної позитивної оцінки сценічними героями й героїнями вибираються переважно різні лексичні одиниці. Персонажі-жінки характеризуються схильністю до відкритого й перебільшеного вираження позитивної оцінки і використанням ширшого спектру оцінних прикметників, тоді як реплікам персонажів-чоловіків властива стриманість у її прояві. Даний факт відбиває істотні розбіжності стереотипів вербальної поведінки чоловіків і жінок. Використання засобів позитивної оцінки, на наш погляд, демонструє загальний позитивний настрій персонажа, сприяє створенню конструктивної дружньої атмосфери під час спілкування, свідчить про доброзичливе ставлення до співрозмовника і розглядається як один із компонентів стратегії позитивної ввічливості.

Реалізація загальної негативної оцінки у вербальній поведінці персонажів-чоловіків у ситуації міжгендерного спілкування свідчить про ігнорування офіційних норм британського суспільства, згідно з якими вживання лексики стилістичного зниженого тону вважається непристойним. Засоби негативної оцінки у висловлюваннях персонажів передають загальний негативний настрій мовця й можуть сигналізувати про критичне сприйняття не тільки навколишньої дійсності, об'єкта, середовища, але і співрозмовника, зокрема, його комунікативної поведінки. Отже, негативна оцінка перешкоджає створенню конструктивної обстановки в ході комунікативної взаємодії і розглядається нами як порушення принципу ввічливості. Зумовлені гендером особливості реалізації загальної оцінки відбивають стереотипи гендерної комунікативної поведінки, згідно з якими жінкам притаманна реалізація позитивної оцінної лексики, а чоловікам властиве вживання негативної оцінної лексики. Однією із

подальших розвідок у даному напрямку є, на наш погляд, аналіз особливостей вживання оцінної лексики в одно-статевому спілкуванні.

1. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. – М.: Институт социологии РАН, 1999. – 189 с.
2. Cameron D. Gender, Power, and Pragmatics: "Is there any ketchup, Vera?" // *Discourse and Society*. – 1998. – №9 (4). – P. 437-456.
3. Coats J. *Women Talk*. – Oxford, Cambridge (Mass.): Blackwell, 1996. – 326 p.
4. Красных В.В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2002. – 284 с.
5. Бессонова О.Л. Способи вираження оцінки й оцінні стратегії в мовленнєвій поведінці чоловіків та жінок // *Нова філологія*. – Запоріжжя: ЗДУ. – 2002. – №3 (14). – С. 41-48.
6. Борисова Т.С. Оцінні стереотипи образів персонажів в пригодницьких творах // *Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр.* – К.: Київ нац ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – 2000. – № 4. – С. 51-58.
7. Табурова С.К. Эмоции в речи депутатов бундестага: мужские и женские предпочтения // *Гендер как интрига познания / Под ред. А.В. Кириловой*. – М.: Рудомино. – 2000. – С. 168-191.

- Ayckbourn A. *Way Upstream*. – L.: Samuel French, 1983. – 88 p.
Bingham J. *To Father with Love*. – Macclesfield (Cheshire): New Playwrights' Network, 1976. – 83 p.
Hodding D. *Hello and Goodbye*. – L.: Samuel French, 1979. – 23 p.
Davies A. *Going Bust*. – L.: Samuel French, 1982. – 59 p.
Dryden E. *Harvest*. – L.: Samuel French, 1982. – 54 p.
Hastings Ch. *The Soft September Air*. – L.: Samuel French, 1979. – 71 p.
Manktelow B. *Death Walked in*. – L.: Samuel French, 1979. – 57 p.
Murphy T. *Too Late for Logic*. – L.: Methuen Drama, 1990. – 54 p.

Борисенко Н.Д. Лексические средства выражения общей оценки в современной британской драме (гендерный аспект).

Статья исследует выбор драматургами лексических средств общей оценки в персонажной речи в зависимости от гендера персонажей.

Borysenko N.D. Lexical Means Denoting General Estimation in Modern British Drama (Gender Aspect).

The article investigates the playwrights' choice of lexical means of general estimation in the personages' speech caused by personages' gender.